

תמ"א 35 - מתכנון ליישום

פורום ה-15 מבקש לברך את שמאי אסיף, את פרופ' אריה שחר, את אנשי מינהל התכנון, ואת כל הרבים הנוספים, שנטלו חלק בתהליך הכנתה של תמ"א 35, על ההישג החשוב הזה. יישר כוח.

עבור פורום ה-15 והמגזר העירוני בישראל, אישורה של תמ"א 35 מהווה נקודת מפנה בעלת חשיבות היסטורית.

ראשית, זו התכנית האסטרטגית המקיפה, הרחבה והמשמעותית ביותר מאז 'תכנית שרון' משנת 1951, המנסה להתוות עתיד תכנוני מסודר למדינת ישראל. לא עוד תכנון של 'טלאי על טלאי', והסתכלות לטווח של 'מעבר לחוטם', אלא הסתכלות ארוכת טווח, ותכנון מוקדם של התפתחות המרחב בישראל.

שנית, תכנית זו אינה מתביישת לשים את המגזר העירוני במרכז, ולהגדיר לראשונה מזה יובלות את נושא 'פיתוח הערים ובלימת הפרבור' כאחד מעקרונות התכנון המרכזיים של מדינת ישראל. זאת לצד העקרונות החשובים של 'שמירה על שטחים פתוחים', 'פיתוח תומך תחבורה ציבורית' ו'פיתוח הנגב והגליל'.

מדובר, מבחינתנו, בשינוי מרענן והיסטורי. 'תכנית שרון' מ-51 הייתה אמנם תכנית בעלת חזון מרחבי חסר תקדים, אך בהסתכלות לאחור ניתן לומר, כי בפועל היא גם הביאה לקיטוב חברתי, יצרה למעשה את מושג הפריפריה, דנה מעגלי אוכלוסייה רבים לחיי פריפריה, והחלישה את העיר הישראלית.

אנו תולים תקווה בתמ"א 35, שתדע לרפא פגמים אלה, ולחזק את העיר הישראלית.

ושלישית, תמ"א 35 מהווה תמרור דרך נוסף וחשוב במעבר המעניין של המדינה והחברה הישראלית מתפיסות של "כיבוש השממה" ו"תקומה לאומית", לתפיסות של "איכות חיים אזרחית" ו"ארץ בת קיימא". במקום 'אתוס לאומי נשגב', שהיה טוב ונחוץ בשעתו, מציעה לנו תמ"א 35 'סדר יום אזרחי, מתקדם ובר קיימא'. דומה, כי אין סימן מובהק מזה לשינוי המרענן והבריא שהחברה הישראלית עוברת ותמשיך לעבור בשנים הבאות בדרך לנורמליזציה חברתית, כמקובל במדינות המפותחות בעולם.

ועם זאת, הצלחתה של התמ"א תימדד במבחן היישום, המציאות ובמבחן התוצאה, ובסופו של יום אלו הם המבחנים העליונים והחשובים שלנו כלפי הציבור הישראלי.

כדי להבטיח את הצלחתה של התמ"א, ויישומה הלכה למעשה, על הממשלה לנקוט במספר פעולות מחויבות המציאות:

תנאי ראשון להצלחת התמ"א יהיה בהפעלת אמצעי המדיניות הנלווים עליהם התמ"א ממליצה, לרבות הקצאת תקציבים להגשמת עקרונותיה. כך, למשל, העיקרון של 'פיתוח וחינוך המרכזים העירוניים' לא יצא מהכוח אל הפועל ללא שהממשלה תגדיר את העניין כיעד לאומי, ותקצה לשם

כך תקציבים שימשו להתחדשות המרכזים העירוניים, חידוש התשתיות המזדקנות בערים הוותיקות, חידוש המרכזים המסחריים וכיוב". כך גם העיקרון של 'שמירה על שטחים פתוחים' – הממשלה תצטרך לבלום תופעות של בניה מסיבית בשטחים חקלאיים, במיוחד בסמיכות לריכוזים עירוניים, ואם תחליט על הפשרת שטחים חקלאיים לבנייה, היא תצטרך לעשות כן לאחר שהקצתה מהם שטחים לטובת הכלל – לטובת פארקים מטרופוליניים ואזורי תיור וקיט אזוריים וכד'.

תנאי שני להצלחת התמ"א ויישומה יהיה חיזוק ושיפור האכיפה בתחום התכנון והבניה בישראל. מדינת ישראל והרשויות המקומיות חייבות לטפל בנושא בוער וכואב זה בדחיפות. יש לחזק את זרועות האכיפה, לשכלל את הכלים המשפטיים העומדים לרשות רשויות האכיפה, ומעל לכל להקצות משאבים ותקציבים לחיזוק והגדלת כוחות השיטור, הפיקוח והשיפוט בתחום זה. יש לטעת בציבור כולו את התחושה והידיעה כי **"יש דין ויש דיין"**, ויפה שעה אחת קודם. חוששני, שלא שיפור אמיתי ביכולות האכיפה, והעברת מסר נוקשה וברור שמדינת ישראל אינה מוכנה להתפשר באכיפתה של התמ"א בשטח, הרי שגם תכנית זו עשויה להיפרץ, להתכרסם ולהפוך עם הזמן לנייר מדיניות תיאורטי המקשט את המדף, ותו לא.

ולבסוף, תנאי שלישי להצלחת התמ"א ויישומה, יהיה בכך שמלוא סמכויות התכנון במדינת ישראל ירוכזו בידי מינהל התכנון במשרד הפנים. אם הממשלה חפצה בכך שהתמ"א תצא אל הפועל ככתבה וכלשונה, היא עליה לפעול לאלתר להבהרת החוק ומבנה הסמכויות כך שלא יהיה מתכנן מלבדו של מינהל התכנון.

כיום, כולנו יודעים שסמכויות תכנון שונות ברמה הלאומית, פורמאליות יותר או פחות, פזורות בידי מספר גופים ממשלתיים וציבוריים, כגון: משרד הבינוי והשיכון, משרד התשתיות, מינהל מקרקעי ישראל ועוד. חלקם אף נטלו לעצמם, עם חלוף השנים, סמכויות תכנון, מבלי שהוסמכו לכך מפורשות. דוגמא בולטת לכך מתקופה זו היא התכנית המפורטת של ממ"י להפשרת הקרקעות החקלאיות, נגדה עתר פורום ה-15 לבג"ץ. בכך שממ"י קובעת ומפרטת בתכניתה היקפים פוטנציאליים של בנייה למגורים או לתעסוקה, היא מייצרת פוטנציאל תכנוני, ומתערבת הלכה למעשה בעבודת התכנון. פעולות מסוג זה פוגעות במעמדו ובמרכזיותו של מינהל התכנון, ומכרסמות בתפיסת התכנון המרכזי, העומדת בבסיס הקמתו והפעלתו של מינהל התכנון.

לסיום, נבקש לשוב ולהודות לשמאי אסיף, אריה שחר, ולצוות המסור של תמ"א 35, על העבודה הסיזיפית והמתמשכת בהכנת התמ"א, ובעיקר להודות להם על שלא איבדו את התקווה במשך עשור שלם, לנוכח הקשיים והמכשולים הרבים בהם נתקלה התמ"א. אין ספק כי במבחן התכנון וגיבוש החזון עמדו המתכננים בכבוד רב. כעת, מתפקידה של ממשלת ישראל, ומתפקידנו בשלטון המקומי, לעמוד גם במבחן היישום, ולהגשים את חזונה של התמ"א הלכה למעשה.